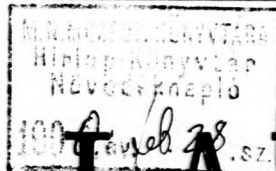

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, félooldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	---	--

Alapítsuk meg a lelkészi nyugdíjintézetet.

A mai nap előtérbe lépő indítványok közt egy sincs fontosabb és életbe vágóbb, mint az egyetemes lelkészi nyugdíjintézet eszméje, mert ennek szükségét nemcsak minden lelkész érzi, hanem minden egyháza jövőjét szíven viselő egyháztag is óhajtja. Óhajtja maga a konvent is, midőn kimondja: „Végrehajtó bizottságunk meg van győződve a lelkészi nyugdíjintézet létesítésének szükségéről, mindazáltal, figyelembe véve azon fontos és anyagi áldozatokat igénylő ügyeket, a melyek megoldásra várnak, ez idő szerint az országos nyugdíjintézet kérdését napi rendre tüzetni nem javasolja.”

Nincs tehát levéve véglegesen, hanem csak ez idő szerint a napi rendről, nem halt meg a leányzó, de elaludni sem engedjük; hanem összedelve minden erőnket érleljük meg ezt az eszmét úgy, hogy a nmélt. konvent láthassa, hogy a csaknem 2000 tagot számláló lelkészi kar tud és akar is áldozni egyházunk boldogságának oltárán.

Elöre bocsátom, hogy soha sem ringattam magamat azon illuzióban, hogy a jelenlegi országos gyámintézet is fejlődésképes lehessen olyan kombinációk mellett, a mint megalakult, de nem esem kétségbe annak jövője felől most sem, mikor némelyek annak csődjéről szeretnek beszélni, mert sokféle mód áll az egyetemes konventnek rendelkezésére, hogy a netalán felbillenéshez közelő egyensúlyt helyreállítsa. Azt hiszem, ezt senki kétségbe nem vonta soha; s épen azért, mert ez lehetséges: lehetséges lesz a másik is, az egyetemes nyugdíjintézet bazirozása. Csakhogy ennek a tervzetnek kidolgozására ne menjünk mi idegen emberekhez, hanem ott vannak a debreceni főiskolának, pesti, pataki gymnasiumoknak vérünkéből és csontunkból való kitünő tanárai, ha ők kimutatják, a szükségletet, mi meg elő-

teremtjük az alapot, nem szükséges százakat adni ki egy egyszerű évjáradék kiszámításáért, s valljuk is meg, hogy Graf úr egy kissé magasabb régiókban útazik, hogysen a mi szűkebb pénzügyi viszonyainkat, vagy forrásainkat ismerné.

Szükségesnek tartom továbbá, hogy az első években még expediensről is gondolkozzunk, mely az alaptöket védelmezze, megengedvén némely elaggott papoknak a segéd tartást, ott, hol az szükségesnek s az egyház szellemi kára nélkül kívánatosnak látszik.

De legyen szabad nekem a megvalósításhoz is hozzá szólani.

A mostani gyámintézet évi szükséglete 141,000 frtban van előirányozva, a mit helyesnek elfogadván, azon eredményre jutunk, hogy ha 700 frtban állapítanánk meg először a nyugdíjösszegeket, évenként legalább 300,000 frtra lenne szükség, hogy a nyugdíjintézet kötelezettségének eleget tehessen; a mi 4% kamatozást véve fel, 7 $\frac{1}{2}$ millió frt alaptökének felel meg.

Ezt az összeget, illetőleg ennek jövedelmét minden erőink összetételével lehet csak előállítani, de nem lehetetlen, ha figyelembe vesszük, mit tudnak teremteni más testületek, melyekben az egyesülési eszme erősebben meggyökerezett.

Nem lehetetlen, mert ha a nyugdíjintézet létrejön, akkor a gyámintézet feleslegessé válik, annak tőkét és terheit a nyugdíjintézet budgetjébe felvehetjük.

Igy tehát az első félmillió forint körülbelöl 20,000 frt évi jövedelemmel megvan.

Ha már most figyelembe vesszük, hogy a lelkészi nyugdíjintézet az egyetemes egyháznak elsőrendű érdeke: a közalapnak meg nem terhelt jövedelmét e célra készséggel fordíthatja az egyház, miután már a szegény lelkészek segélyezése állami kiegészítés által történik.

Mivel pedig a közalap vagyona
1.100,000 frt, ennek 4%-os kamata 44,000 frt,
évi ajánlatokból 79,000 frt,

123,000 frt,

melyből tökesítésre, missiói célokra 50,000 frtot levonván, 73,000 frt évi jövedelem lenne átadható évenként a nyugdíjintézet számlájára, a mely 1,800,000 frt tőkének felel meg. Ugyde még ekkor is csak 2-3 millió forint van a 7 millió tőkével szemben.

És most következnek a lelkészi testületek, egyházmegyék.

Az egyházmegyék gyámintézetei az országos gyámintézettel szemben tartózkodó állást foglaltak el kezdettől fogva, mert némely helyen magasabb segélyt tudtak adni az özvegyeknek, mint az országos intézettől várhattak; de ez a tartózkodás meg fog szünni akkor, ha a magasabb nyugdíj biztos reményében szólíttatnak fel áldozatra, s az egyesek is a magok és övéik sorsát biztosítva látják egy szépen felüdő intézmény védő szárnyai alatt, s azt hiszem, az egyházmegyék gyámintézeti tőkéjüknek azon részét, mely lefoglalva nincs eddigi özvegyek gyámolítására: szíves készséggel fogják átbocsátani. Mennyi lehet ezen töke, azt hiszem, nem csalogdom ha legalább 1,000,000 frtra becsülöm s így már a töke 3-3 millió forint évi 132,000 frt jövedelemmel.

Már ez maga oly tekintélyes összeg, mely az első tíz évben maga képes volna 180 lelkésznek a nyugdíját fedezni.

De hát az a 2000 tagot számláló lelkészi testület mindmégannyi áldozatkész tagja a nyugdíjintézetnek. Ha a debreceni tanárkar képes volt a 70-es, 80-as években fényesnek egyáltalában nem mondható fizetéséből több mint 100,000 frtot hangya-szorgalommal összehordani: miért ne tudnók mi is, mikor egyházunk és családunk jövőjéről van szó, oly arányban rakni össze filléreinket, hogy nyugdíjintézetünk biztosítva legyen. De ha maradandót akarunk alkotni a sokszor hangoztatott protestáns áldozatkészségnek most a lelkészi kar testéből kell kibuzogni, s mutassuk meg, hogy a kik annyiszor megütöttük a sziklát, hogy abból forrás fakadjon: most nem leszünk szükkeblűek, mikor nagy alkotáshoz fogni akarunk. A régi egyházmegyei gyámintézetek forrása a belépő lelkészek féljövédelme volt. Most adjon minden lelkész fizetése után ne 10, hanem 25%-ot a nyolcszáz forint után és összejön 400,000 frt 16 ezer frt évi jövedelemmel; azután pedig mint régebben kifejtettem, 4 vagy 5%-át fizetésének, a mi évenként 64—70,000 frt, mely ismét másfél millió tőkének felel meg. Mindezekből már több mint ötmillió forint alaptőke megvan, tekintélyes évi jövedelemmel.

TÁRCA.

A szabadakaratról.

B) Véletlen esély.

A szükségesség tanával egyes ellentétben áll a *véletlen esély* tana. Ha valamely olyan esemény fordul elő, melynek tulajdonképeni oka nincsen, melyről nem látjuk be, hogy miért kellett annak, a hogy történt és nem másképen történnie, — azon esemény véletlen esélynek neveztetik, a minő pl. egy falevélnék egy bizonyos helyre való leesése, vagy ha a kocka-szemek eldobatnak, egy bizonyos számnak felfordulása. A véletlen esély tanának különböző nevei és különböző módosulatai vannak. Némelyek a közömbösség tanának nevezik, azt értvén ez alatt, hogy az akarat az elhatározás pillanatába. az egymással ellentétes indokok között teljesen függetlenül áll és egyik vagy másik oldalra nem az egyik indoknak a többiek fölötti erősebb voltánál fogva határozza el magát, hanem mert közömbös, vagy határozatlan állást foglal el, és így az erősebb ellenében a gyöngébb indok mellé is állhat, vagy épen minden indok nélkül is határozhat. Némelyek e tant az akarat önelhatározó hatalma névvel illetik, a mivel azt akarják mondani, hogy az akaratra az indokoknak nincsen elhatározó erejük és így az elhatározások észszerűsége magában az akaratban keresendő. Ok az akarat és nem eredmény, melynek magán kívül semmi egyébre szüksége nincsen, hogy számot adjon tetteiről. Némelyek pedig az ellentétes választás hatalmának nevezik e tant, a mivel azt

akarják mondani, hogy minden akarásban megvan az ellenkezőre való hatalom és meg is kell annak lennie. Ha szinte valamennyi külső és belső előzmény föltétlenül ugyanaz lett volna is, az elhatározás lehetett volna épen megfordítottja, annak, a mi volt. A *véletlenség tehát szükséges a szabadsághoz*, ebben áll ezen elv valamennyi formájának lényegi eszméje. Véletlen esemény az, a mi meg is történhetik s nem is történhetik meg. A véletlen esély tehát ellentétben áll nem pusztán a szükségességgel, hanem a bizonyossággal is. Ha egy ember minden külső és belső indokkal ellentétben és minden reá ható befolyás dacára is úgy cselekedhetik, ahogy neki tetszik, akkor mindörökké bizonytalan marad, hogyan fog ő cselekedni. A szabadság ezen elméletének barátai tehát azt állítják, hogy az akarat független észről, érzéstől, Istentől egyaránt.

E szerint ezen tan is tagadván az akarat szabadságát, illetőleg azt, hogy az ember a maga akaratát észszerű indokok befolyása alá veti: az embert a véletlen esélyek labdájává dobja oda. Ezen tan szerint az ember fölött a véletlen esély, az akarat szeszélye, vagy mondjuk e szót: a körülmények uralkodnak, holott igen szilárdul álló erkölcsi elvnek kell annak lenni előttünk, hogy ne a körülmények uralkodjanak mi fölöttünk, hanem mi uralkodjunk a körülmények fölött. A véletlen esély tana férfiatlan elv, mely már nevével fogva is magában hordja bírálatát.

C) Bizonyosság.

Az akarat kérdésének harmadik elmélete egyformán távol áll úgy a szükségesség, mint a véletlen esély tanától.

És ha már figyelembe vesszük, hogy a mostani özvegyek és árvák segélye a folyó évben 21,000 frtra van előirányozva, mely ha a nyugdíjintézet növekedő terheit számítjuk, évenként egyelőre 24,000 frttal nő, csak tíz év múlva éri el a 240,000 frt kiadást, évenként 10 évig 80—100,000 frt töke-szaporodást vehetünk fel, s tíz év múlva a töke eként állana:

Gyámintézet régi tőkége	500,000 frt.
Egyh. megyék gyámintézetétől	1.000,000 frt.
Tőkésítésből	1.000,000 frt.
25%-os befizetésből	400,000 frt.
	<u>2.900,000 frt.</u>

A jövedelem pedig ezen töke után 4% 120,000 frt.	
Közalap jövedelméből	73,000 frt.
5%-os befizetésekből	70,000 frt.
	<u>263,000 frt.</u>

De a jövedelem ezután is — habár gyengébb arányban — folyvást növekedik, mert ha évi 30 nyugdíjazást veszünk fel, az újonnan belépő tagok belépési díja 200 frtjával 6000 frtot tesz ki évenként, s még ha az egyházakat illetőleg azok járulékát kombinációba nem hozzuk is, nagyobb akadály az intézmény fejlődése elébe nem fog gördülni.

De hogy a nyugdíjintézet biztos fejlődése még szilárdabb alpra legyen fektetve, a szolgálati

évek számát is figyelembe kell venni, mert bár a cél az, hogy a munkaképtelen tagok, vagy keresetképtelen özvegyek és árvák a nyomortól mentve legyenek: méltányosnak látszik első sorban az, hogy különbség tétessék a nyugdíjba lépő lelkészek és hátramaradó családok között, másodsorban a szolgálat tartama között. Kezdetben kissé szigorúbbnak kell lennünk, mint azt jótékonyági hajlamunk ajánlaná, de csak azért, hogy az intézet áldásos működése a későbbi években annál nagyobb mértékben éreztesse hatását, teljesíthesse feladatát.

Az által p. o., hogy az elmaradt apa nélküli család gyámdíját 3—400 frtban, a nyugdíj minimumát ugyanannyiban állapítanók meg p. o. 5 évi szolgálatig, semmi méltatlanságot senkin el nem követnénk, mert a ki 5 évig vagy annál kevesebb ideig szolgált, befizetne belépésekor 200 frtot, 5 éven át 5% a 40 frttal, 200 frtot, együtt tehát 400 frtot és ő munkaképtelenség esetén ezt az összeget holtáig élvezné. Magától értetődik, hogy én a szolgálati éveket nem a nyugdíjintézet megalakulásától, hanem a szolgálatba lépéstől tartom számítandónak, már méltányossági szempontból is, miután a régibb lelkészek már akkor hordták össze az egyházmegyei gyámintézetek alapjához a köveket, a mikor equidem natus non eram.

Azt tanítja e harmadik elmélet, hogy az ember szabad nemcsak akkor, mikor külső cselekedeteit saját akaratából határozza el, hanem szabad akkor is, mikor akarása igazán és tényleg a maga sajátja, úgy hogy arra semmi rajta kívül álló dolog elhatározólag nem hat, hanem az ő saját nézeteiből, érzelmeiből és immanens hajlamaiból ered az, az ő jellemének, vagy elmevilágának valódi, okos és tudatos kifejezése lévén az az akarás. A bizonyosság tanának már azért nevezhetjük az akarát szabadságának ezen elméletét, mert akarásunk most megjelölt módjáról teljesen bizonyos tudatunk van, a bizonyosság bölcsesételeg alig levén másként meghatározható, mint hogy az a valóságról való személyes bizonyosság, melyhez az ember vagy a közvetlen tudás gyakorlása folytán, vagy elégséges bizonyítékok egybegyűjtése által jut. E tan az akaratot, annak erejét és szabadságát föltétlenül bizonyos elv gyanánt hirdeti.

Ha ezen ünnepélyes alkalommal időm engedné, részletes és nagy munkálatban tudnám megvitatni az akarát szabadságának ezen elméletét, de mert jól tudom, hogy tisztelt hallgatóságom türelmével nem szabad visszaélnem, érveim felsorolásában csak három pontra szorítkozom.

Az akarát szabadságát tanítja mindenekelőtt a *szentírás*, melynek egyik fontos tanítása Istennek a világ és az emberiség dolgairól való eleve tudása. Hitbeli bizonyosság az mi előttünk, hogy az emberi cselekedetek ismeretese Isten előtt, mielőtt azok az időben bekövetkeznének. De ha Isten eleve tudja azokat, mint bekövetkezendőket, bizonyosoknak kell azoknak lenni, még pedig nem azért, mert az eleve tudás teszi azok

bekövetkezését bizonyossá, hanem mert úgy kell azoknak megtörténniök. És ha Isten minden dolgot előre tud, akkor minden dolog, legyen az akár véletlen, akár szabad, teljesen bizonyos, s ennél fogva a bizonyosság teljesen megegyezik a szabadsággal. Hiszünk a magunk létezésében és a magunk cselekvési szabadságában. És mivel parancsoló szükség reánk nézve az is, hogy higyjünk Istennek minden dolgokról való örök eleve tudásában, tehát azok beteljesülésének bizonyosságában is: nem tagadhatjuk el, hogy a bizonyosság teljesen megegyezik a szabad tevékenységgel. Be kell ezt ismerünk, a nélkül, hogy ellenmondásokba keverednénk. Olyan erőteljes ezen érv, hogy a véletlenség tanának legerősebben theistikus irányú szövívői is, ha bele-mélyednek tárgyuk vitatásába, feladják nézetüket és beismerik, hogy valamely tény bizonyos lehet bekövetkezésére nézve és mégis szabad.

A biblia tanítja továbbá a következő dolgok Isten által való eleve elrendelésének elvét, tehát a keresztény világ egy jó része által vallott praedestinatio tanát. Azok, a kik azt hiszik, hogy Isten eleve elrendel mindent, a mi be fog következni, hiszik egyszersmind azt is, hogy minden eseménynek bekövetkezése változhatatlan bizonyossággal el van határozva. Az eleve elrendelés tana határozottan kimondja, illetőleg egyáltalában nem zárja ki annak lehetőségét, hogy valamely esemény lehet szabad és mégis bizonyos, a miből meg az következik, hogy a véletlen esély elmélete, a mely szerint, hogy valami tény szabad legyen, bizonytalannak kell annak lennie, szentírás-ellenes és hamis tudomány.

A biblia tanít Isten gondviseléséről is, vagyis arról,

De mivel mindenütt 800 frt alapfizetést veszek fel, s a nyugdíj maximumát 700 frtban állapítom meg, módot kívánok nyújtani arra is, hogy a nagyobb fizetésű lelkészeken semmi sérelem ne történjék addig sem, míg az intézmény minden jogos és igazságos érdeket kielégíthet.

A magasabb fizetésű lelkészek — hiszem — áldozatul hozzák az ügy érdekéért saját érdekek egy részét, ha kilátásuk van arra, hogy ők is figyelemben fognak részesíttetni. Tudom, hogy sokan igazságosabbnak tartanak, ha mindenki egész jövedelme után fizetné a járulékokat: de szerintem akkor ezután is kell megállapítani nyugdíjjaikat, a mi szerintem nem lehetlenség, de nem kívánatos.

A mint már a múlt évben is kifejtettem, azt a szabadságot adnám meg a magasabb fizetésben levő lelkészeknek, hogy válaszszanak a nyugdíj maximuma, vagy káplántartásra megszabandó 500 frt között. Így megfelelő munkacso segítsége mellett nyugodtan tölthetnék ők is fizetősök birtokában öreg napjaikat.

Mindenesetre tekintettel kell lennünk azon egyházmegyékre, melyek az országosnál magasabb évi nyugdíjat biztosítanak, s megfelelő tőkét eddigi nyugdíjintézetükből a többlet fedezésére kezelésük alatt vagy tartaléktöke gyanánt az

országos intézet vagyona mellett mindaddig külön kezelni szükséges leendő, míg az alapító tagok, vagy jogutódai élnek.

Nem akarok már sem hosszadalmasan beszélni a tárgyról, sem ismétlésekbe bocsátkozni, csak a nyugdíjba lépésnek a munkaképtelenségen kívül való idejét tartom szükségesnek, hogy az a 40 évi szolgálat s betöltött 65 évhez legyen egyelőre kötve. Azon alúl nyugdíjazott lelkészek a minimumot 5 évi szolgálatig, s azontúl minden 5 évi szolgálat után 50 frttal emelt nyugdíjat élvezhetnek.

Az elmondottak után kívánatosnak s kivihehetőnek tartom a nyugdíjintézet felállítását, s biztos reményem van annak fejlődése iránt, s erősen hiszem, hogy világi embereink is, sőt maga az állam is segítségünkre jönnek, ha látják, hogy a legmagyarabb testület szegénysége mellett is tenni akar valamit a jövő érdekében. Mert a hol a kálvinista papság erősödik, ott a magyar hazaszeretet oltára emelkedik, s egyházam és nemzetem élete, mint eddig, úgy ezután is összeforrva lesz éltető otthona a szabadságnak és felvilágosodásnak.

Építsük fel az oltárt, áldozunk az oltáron s áldozatunk kedves lesz Isten előtt, ki megsegíti az ő nevével küzdőket.

Lévai Mihály.

hogyan Isten kormányozza minden ő teremtményeit s ezeknek minden cselekedeteit. De hát ez épen úgy nem semmisíti meg az emberek szabadakarátát és szabad cselekedeteit, mint Istennek eleve való elrendelése. Mi érezzük a magunk erkölcsi szabadságát, melyet Isten miben sem korlátol. — s ki akarná föladni Isten gondviselésének tanát? Ki szeretné azt hogy ez egyetemes birodalom kormánygyeplői kihulljanak a végtelen Bölcsesség és Szeretet kezeiből, s a véletlen vagy fátum hatalmába jussanak? Hát inkább valamely irány nélkül tomboló szélvihar, mint egy Atya jóságos keze irányozza a mi életünk sajkáját? Ha Isten nem ellenőrizheti tényleg az ő szabad teremtményeinek cselekedeteit, akkor nincsen profécia, nincsen imádság, nincsen hálaadás, nincsen ígérlet, nincsen az idvesség felől való biztosíték, s nincsen semmi bizonyosságunk arra nézve, hogy végül Isten vagy a Sátán diadalmaskodik-e, hogy a mennyek országa, vagy a pokol-e a mi végrendeltetésünk? Valakinek uralkodnia kell fölöttünk, vagy Istennek, vagy a Sátánnak. És ha Isten kezében van a gondviselés, neki képesnek kell arra lennie, hogy az ő teremtményeinek cselekedeteit bizonyossá tegye, a miből ismét az következik, hogy a bizonyosság megegyezik a szabadsággal. Vajjon nem volt-e az bizonyos dolog, hogy Krisztus az írások szerint bűnös kezek által megfeszítették és megölesek, és mégis az ő gyilkosai nem voltak-e szabadok minden cselekedetükben? Ha szabad lehet egy cselekedet, bár azt Isten bizton előre tudta is, szabad lehet az, ha az előre el vala is rendelve és biztosítva vala is a gondviselés művének örök láncolatában.

A biblia tanítása alapján végül az egész keresztyén

világ hiszi, hogy Isten az embert bűnös voltából megtérítheti, hogy őt bűnbánatra és hitre vezetheti, és a menny örökkévaló boldogságában megőrizheti őt minden bűnbeeséstől. Mindez más szavakkal azt teszi, hogy keresztyén hitünk szerint Isten az emberek szabad cselekedeteit absolute bizonyossá teheti. E szerint tehát azon tan, hogy a véletlen esély szükséges a szabadsághoz, nem egyeztethető össze a keresztyén felfogással. Azt tanítjuk mi, hogy ha Isten betöltheti azon ő ígérletét, mely szerint új szívet ad az embereknek; ha átviheti őket a sötétség országából az ő szent Fiaának országába; ha bűnbánatot adhat nekik az életre; ha nem helytelen dolog könyörögni azért, hogy őrizzen meg Isten bennünket az eleséstől és adja meg nekünk az örök élet bizonyos birtokát: akkor Isten ellenőrző hatalmat gyakorolhat a mi szabadakarátunk fölött. Akkor Isten az ő kegyelméből, szabadságunknak megsértése nélkül absolute bizonyossá teheti, hogy bánjuk meg bűncinnet és higgyünk és maradjunk meg a szentségben. A véletlen esély tana pedig épen a biblia ezen leg-egyszerűbb, de egyszersmind legbecesebb kincseitől fosztana meg bennünket.

Az akarat szabadságára következtetnünk lehet másodsor akaratunknak erkölcsi jelleméből is. Ha a mi akaratunkat nem elménknek valamely korábbi állapota, állásfoglalása határozza el, akkor nem lehet erkölcsiség a mi cselekedeteinkben. Az ember felelős a maga külső cselekedeteiért, mert azokat saját akaratából határozza el; felelős továbbá akaratáért, mert azokat elvei és érzelmei határozzák el; végre felelős elveiért és érzelmeiért, mert azok mint jók, vagy rosszak

KÖZÉLETÜNK.

Az angol alapítvány története.

(A debreceni ref. collegiumot illető alaptőke hozzánk áttételének módjáról levéltárnoki vélemény a collegium Gazdasági Tanácsához.)

Az angol bankban 1763 óta elhelyezett alapítványtőke évi kamatai 1834 óta váltó kieserelés útján évenként egyszer folytak be a collegium pénztárába. Az 1889-ik évben az akkori igazgató-tanár külföldi levél váltásai után az évi kamat 986 frt 28 kr félévenkénti részletekben két ízben vétetik fel. Ugyanekkor tétetett az első indítvány, hogy az alapítványi tőke vétetnék ki saját kezelésünk alá, hol az kétszer annyi kamatot hajtana.

Idestova 10 év óta függőben van az indítvány, csak javaslatok tétettek. Első volt az, hogy vétessék ki az angol bankból az ott letéteményezett tőke; a kérdézőkódésekből az derült ki, hogy az csak per útján nagy költséggel járna és az eredmény mégis kétes lenne. A második javaslat, hogy közigazgatási úton volna visszaszerezhető. A két javaslat megértése után végig tanulmányoztam a collegium levéltárában található jókora esomag eredeti adatokat, levelezéseket, ez iratokból az derült ki, hogy egyik út sem vezet kívánt sikerre, tehát egy újabb, az angol alapítvány keletkezésének megfelelő úton kell haladnunk. Ennek megértésére szükség az alapítvány rövid történetét szemle alá venni a kezünknel maradt okmányokból, kellő tájékozás úgy nyerhető. Ezért szükséges a *történelmi bevezetés*. Lássuk ezt.

A mult század közepén négy rendes tanszék létezett a collegiumban, melyek javadalmazását — miután egy tanszék fentartó Apafi fejedelem só-alapítványa a Lipótféle diploma ellenére a bécsi kormány által teljesen elvonatott — Debrecen város pénztára fedezte a refor-

mációtól fogva. Midőn a ránk nézve szomorú emlékü Mária Terézia kormánya 1753-ban letiltotta a várost attól, hogy a collegium tanárait fizesse, collegiumunk — nem lévén más alap — az enyészet szélére jutott.

E gyászos időben a debreceni ref. egyház consistoriuma Szeremlei Sámuel városi főbíró és Szödi Pap István debreceni első lelkész, egyuttal helyettes superintendens elnöklete alatt, jelen lévén Domokos Márton, a collegium gondnoka, a lelkészi és tanári kar 1753 okt. 2. állapotolta meg a külföldi református hit-rokonokhoz intézendő segélykérés szövegét, csak úgy maradhatván meg e főiskola, ha tanárainak fizetése a nyerendő segély által biztosítottatik. Egyuttal Szeremlei Sámuel kezdeményére a tanári fizetés fedezése végett új pénztárnak vettetett meg alapja; első aláíró maga a főbíró volt 200 forinttal, aztán báró Bánfi Farkas 582 frttal, Szödi István lelkész 166 frttal stb., ez a pénztár akkor 2558 forint tőkét mutathatott fel, mely azonban csak 153 frt évi kamattal járulhatott a tanári fizetéshez. Egy tanszék a debreceni ref. egyház vállalt el fizetni, egy tanár évi fizetése akkor 333 frt 20 kr volt. A hiányzó 2 és fél tanszéki javadalom előteremtéséért intéztetett külföldre a hatásos folyamodvány. Az első kérő levél Haring Tamáshoz, az angol államegyház akkori primásához, mint canterbury-i érsekhez intéztetett és küldetett a consistorium tagjainak együttes aláírásával. E kérő levél fogalmazványa levéltárunkban, az eredeti az angol primási levéltárban van. A kérő levélben nyilván benne van „épen nem akarjuk, hogy a gyűjtendő összeg hozzánk áttétessék, hanem a gyűjtő hatóság gondja és felügyelete alatt ott náluk helyeztessék el biztosan s csak évenkénti kamatja küldessék meg a collegiumhoz.“ Collegiumunk két jeles növendéke küldetett ki Londonba, megbizatván a kérvény átnyújtásával.

saját benső természetéhez tartoznak, mert azok az ő elvei és érzelmei, és az ő jellemét alkotják. Ha valamely külső cselekedetet kivennénk az akarat hatása alól, megszűnik annak minden erkölcsi jelleme. Ha a harcmezőn meghalsz a hazáért és e tettek szándékaltalan volt, vagyis nem hazaszereteted kifolyása, tetteidben nincsen erkölcsiség. Bármilyen hősileg küzdöttél, cselekedeted jelleme azon indoktól függ, melyek akarásodat elhatározták. Ha valaki kegyes érzelmekkel eltelve, a legistentelenebb cselekedeteket képes akarni; vagy ha Isten iránti ellenséges indulattól tölten egy szentnek akaratját hordozza magában: akkor akarásainak és ebből folyó cselekedeteinek semmi köze magához az emberhez, tehát az ő jelleméhez; akkor ő megfélemedezik az okos ész értelmi követelményeiről, a mi pedig szintén hozzátartozik a jellemhez; az így elkövetett cselekedetekért az ember, mert elvesztette jellemét, tehát okos indokokra támaszkodó saját benső énjét s ezzel elvesztette szabadságát is: tulajdonképen felelősségre sem vonható.

De következtetjük végre az akarat szabadságát az ember *észszerű természetéből* is. Egy észszerű cselekedet nem pusztán olyan tény, melyet egy észszerű lény hajt végre, hanem olyan tény az, melyet valamely jó, vagy valamely rossz okból hajtunk végre. Egy olyan cselekedet, melyet ész nélkül, valamely szándék, vagy cél nélküli hajtunk végre, melynél tehát az ész az akarás pusztá erején túl nem működik, épen olyan ész nélkül való, mint egy oktalan állatnak, vagy egy hülyének cselekedetei. A szabadságnak egyedüli igaz eszméje abban áll, hogy annak törvényeivel egyezőleg cseleked-

jünk, s ha valamely embernek cselekedeteit nem az ő értelme és érzelmei határozzék el, nem más az az ember, hanem csak pusztá báb, vagy szegény örült, avagy sajnálatos hülye.

Azon tan, hogy akaratunk az értelem előző állapotától függetlenül működik, azt föltételezi, hogy akarásaink elszigetelt atomok, melyek az akarat szeszélyes önhatározásának mélyéből, tehát az ész által nem ellenőrizhető forrásból fakadnak föl. Az ilyen akarások tisztán alkalmiak, önkényesek, játszi szeszélyben esapongók. Nincsen azoknak összeköttetésök a multal és semmi biztatást nem nyújtanak a jövőre. Ezen alapon a jellemről szó sem lehet, holott a tapasztalat általában igazolja, hogy vannak bizonyos elveink, vagy hajlamaink, melyek ellenőrzik az akaratot. Biztosak vagyunk nevezetesen a felől, hogy egy becsületes ember becsületesen és egy jótékony hajlamu ember jótékonyan fog cselekedni; sőt a felől is biztosak vagyunk, hogy ezen elvek oly erősek és szilárdak, hogy azok az akarásokat absolute bizonyosokká teszik. A jellem határozza el tehát a cselekedetet. A jellemben van az akarat ereje s ha a jellem nemesak erkölcsi, de épen ennél fogva szellemi erőt, észszerű működést is követel: látnivaló, hogy az akarat szabadsága hozzá tartozik az ember észszerű lényegéhez. A jellemes ember az igazán szabad s egyedül a szabad embernek lehet igaz akaratja. Nincsen tehát élet, mert nincsen jellem, s így nincsen erkölcsiség szabadakarat nélkül.

Csiky Lajos,
akad. igazgató.

(Vége.)

A két kiküldött volt Veszprémi István, főiskolai végzett senior s akadémiánkra menő ifjú (később városi főorvos) és Kalmár Ferenc végzett theologus, köztanító (később halasi predikátor).

Az angol primás ö kegyelmessége nemcsak testvéreileg fogadta a nála megjelent követeket, hanem a gyűjtés végett ajánló levéllel látta el őket (eredetiben megvan nálunk). Az első gyűjtő-íven Anglia primása, érsekei, püspökei 261 font 15 shillinget írtak alá (2620 frt).* a tőkét a primás rendeletére elhelyezték, titkára tudatta, hogy a tőkére és kamatra nézve felelősséget vállalnak s a debreceni collegium javára kezelteik. A kamat 3° o. A primás ajánlatára az oxfordi és cambridgei egyetem collegiumai is tekintélyes összeget adtak. A tanárkar és a primás titkára (Mayendie Jakab kanonok) közt 1761-ben kezdetét vette a kölcsönös levelezés, a kamatok küldése tárgyában.

A londoni orosz követ titkára, Sonntag Lajos, 1763 január 12-ről értesítést küld, hogy az Angliában gyűlt segélypénz összege 600 font (= 6000 forint), ez alapítványi tőke „az evangéliomot külföldön terjesztő Társaság” (The society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts) gondozása alá bocsátatott. E társulatot az angol államegyház alapította 1701-ben, virágzik ma is, annál van tőkénk ma is, noha az angol bankban elhelyezve, onnan kapjuk a kamatot mindezeideig.

A mi collegiumunk tanárai 1763 június 28. kéri a titkárhoz intézett levelökben, eszközölje ki, miszerint a primás engedje meg és rendelje el (permittat ac jubeat), hogy a kamatból most 18 font hozzájuk áttéssék, a többi kamat a tőkéhez csatoltassék.

Sinai Miklós tanárhoz érkezett bécsi levél másolatából (1763 május 28.) szinte értesül a tanárkar, hogy 600 font alaptőke a debreceni ref. collegium nevére az angol bankban helyeztetett el, gondozása (tutela) pedig a londoni Propagatio társaságra bízva.

A collegium felügyelői, gondnokai és tanárai 1764 június 2. ujjlag levelet intéztek az angol ref. egyház primásához, hogy az odacsatolt 3 kérésű levelet ajánlatával lássa el. A 3 kérvény intéztetik a) Irország alkirályához, b) az aberdeeni egyetem korlátnokához, c) a skót állami ref. egyház zsinatához. Tárgya collegiumunk javára segély gyűjtés. A primáshoz szóló felterjesztésben főiskolánk hatósága hivatalosan így szól: „Nyole év előtt az angol egyház főpapjai és két híres egyeteme a debreceni collegium javára alaptőkét gyűjtötték, melyet az angol bankba az Evangéliom terjesztő Társaság gondja alá (sub procurationem) a mi kérésünkre (ad nostras preces) oly módon tettek be, hogy örökké Angliában maradjon (ut sors ipsa perpetuo in Anglia permaneret), collegiumunk pedig annak csak évenkénti kamatját kapja.” Azt is kéri és akarják továbbá, hogy

* Hálás emlékezet okáért közlöm a levéltárban levő másolatról az *adakozók névsorát* 1755-ből: az illető püspökök nevei is feljegyezve, itt csak a püspökség nevét jelzem: canterbury-i érsek 20 font, yorki érsek 20 font, londoni püspök 20 font, durhami püspök 20 font, winchesteri püspök 20 font, rochesteri püspök 5 font 5 shilling, oxfordi püspök 10 font 10 shilling, worcesteri p. 10 font 10 shilling, ely-i p. 20 font, salisbury-i p. 10 font 10 sh., bath és wellsi p. 10 font 10 sh., lincolni p. 5 font 5 sh., herefordi 4 font 4 sh., exeteri p. 3 font 3 sh., carlislei p. 10 font 10 sh., petersboroughi p. 10 font 10 sh., bangori p. 5 font 5 sh., szent-asaphi p. 10 font 10 sh., landaffi p. 3 font 3 sh., norwichi p. 10 font sh., lichfieldi p. 10 font 10 sh., chesteri p. 5 font 5 sh., gloucesteri p. 5 font 5 sh., szent-dávidi p. 5 font 5 sh., chichesteri p. 5 font 5 sh. Összeg 261 font 15 shilling. Látta és helybenhagyta 1756 márc. 14., s Veszprémi István hűségét dicsérette dr. Thomas Harring, canterbury-i érsek. Hasonlóképp kezünkben van szinte angol szöveggel a cambridgei egyetem 17. collégiumának gyűjtése, névsora, összesen 113 font 11 shilling.

ha valami gyűl ir és skót földön, az is ugyanazon alaphoz, ugyanazon törvény szerint csatoltassék és tartassék fenn.

A tanárok 1776. júl. 23. kiállították 54 font és 6 shilling vételéről a nyugtatványt, melyet a Propagatio Társaság titkárától a bécsi angol orator útján megkapták mint kamatot.

A Propagatio Társaság titkára Mörice Vilmos megküldte 1779. júl. 21. az első hivatalos számadást az angol alapról, e szerint a tőke az időben 1200 font (12.000 frt) volt, évi kamatja pedig 36 font, kész kiszolgáltatni az évi kamatot; vagy ha másképp nem intézkednek, a kamatot a tőkéhez csatoltatja, mindaddig míg az évi kamat 40 fontra nő. Most négy évi kamat (1779 ig) elküldhető a britt követség útján.

Sinai Miklós sajátkezű levele 1780. március 28-ról a titkárhoz, a kit értesít, hogy a kamatból a mi föl nem vétetik tőkésítették, most könyveket kérnek a bibliotheka számára, egyuttal leírja, mily nehéz időket látnak most ők, templomaink foglaltatnak, iskoláink róm. kath. hatóságok alá rendeltetnek, tanulóink a segély kéréstől a hazában eltiltatnak, aztán áttér a debr. collegium jellen állapota festésére, a felsőbb tudományokat 450 tanuló hallgatja, kik egyenruhában járnak, benlaknak, a kisebbek szolgálnak a nagyobbaknak; az alsóbb osztályokat (elemi és gymnasiumi) 2000 tanuló gyermek látogatja stb. Egy év múlva Mörice titkár tudatja, micsoda könyveket vásárolt es küld.

Mörice titkár 1787. július 10. számot ad, hogy a tőke 1780—1786. végéig 1300 fontra nőtt, az eddigi kamat (208 font) rendelkezésre áll, mellékli a könyvek ára leszámítását és a vagyon kimutatást, a tőke kamat most 39 font.

A tanárok 1787. dec. 5. tudósítást adnak, mely szerint az 1785. július 5-ig esedékessé vált kamatot, 1766 rhénes forint értékben Bécsen át megkapták, abból 1000 rf. forint a tanári fizetés pénztárába, a többi az anyakönyvtár alapjához csatoltatott.

A tanárok 1803. jun. 15. levelökben kéri az 1787 óta benn maradt kamatok megküldését, annyival is inkább, mert a collgium épületei 1802. június 11. leégtek. A kár tetemes, a szomorodott szivek felüdülésre várokoznak.

Köszönő levelet intéznek a tanárok 1804. április 4., hogy 326 font 5 shillinget (bécsi árfolyam szerint 4079 frt, 25 kr) megkaptak, azonban óhajtanák tudni, miért csak ennyi a kamat?

Mörice titkár 1808. febr. 1. megadta a felvilágosítást, küldvén az alaptőke akkori állásáról a kimutatást 1800—1807-ig t. i. 1786—1803-ig a tőkésített kamatokból az alapítvány 2000 fontra emelkedett, ennek kamatja 1800—1806-ig 239 font.

Itt nagy szünet állt be, a francia császárság leveretésére folyt európai háború s az azt követő nagy világ változás miatt.

A collegium mind a 7 tanára aláírásával 1824 jun. 1. ment levél a Társaság titkárához, hogy 20 év óta nem kapták a kamatot, erre nagy szükségök volna, mert a pénzérték leszállt (devaluatio folytán), a tüzvész miatt építeni és bővíteni kellett a collegium épületét; királyi rendelet tilalmazza, hogy tanulóink magasabb képzés végett külső akadémiákra menjenek, a magasabb képzés e hiányán úgy akarnak segíteni, hogy a kurátorok javaslatára a tanárok számát emeljék, a theol. tantárgyakat szaporítsák, a könyvtár is gazdagítandó. E célok sürgössé teszik kérelmök teljesítését.

Hamilton Antal az angol Evangéliom Terjesztő

Társaság titkára 1825. aug. 22-ről angol válaszában értesítette a tanárokat: kellő méltánlylattal kapta leveleket, s a hátrálékos kamat (1185 font) a britt király bécsi követsége útján, gyorsan ki fog fizettetni. Tudatja azt is, hogy alaptőke jelenleg 2500 font, melynek évi kamatja, 75 font.

Szücs István ágens Bécsből 1825. dec. 29-ről tudósította Budai Ézsaiás superintendenst, hogy ma egy hete megérkezett az udvari cancellariához egy angol váltó 1185 fontról és az ezüst huszasokban 11,464 conv. forint és 30 kr.-ban átszámított bécsi nagykereskedő Megyaszai István kezéhez. Ez összeget a collegium rendes gondnoka Rakovszki Dániel vette át.

A kamatok a későbbi időben évről-évre folytak be utólagosan.

Ez alapon az angol alapítvány hozzánk áttételére nézve — ha az megkíséreltetik — alázatos *véleményem* a következő:

Miután a történet világánál igazolva van, hogy az angol alaptőke angol földön az angol magas egyház egyházi főnöke az angol primás által gyűjtetett, ő bizta annak állandó kezelését az Evangyeliom Terjesztő Társaságra és helyeztette el a tőkét az angol bankba: az angol bank azon összeget másképp ki nem adhatja, mint az Evangyeliom Terjesztő Társaság közbeléptével, az angol egyház engedélyével és rendeletére: akár per, akár közigazgatási úton tételnék lépés a kivételre.

Miután továbbá — mint a múlt századi saját nyilatkozásainkból kitűnik — collegiumunk hatósága maga is beleegyezett, sőt akarta, hogy a tőke mindvégig Angliában maradjon s csak kamata jusson hozzánk: a megváltozott helyzetet kellőleg indokolni kell.

Miután Ő Felsege kormányához 1784 szept. 6. felterjesztett hivatalos kimutatásban collegiumunk alaptőkéről, mely kimutatást legfőbb embereink, főgondnok, püspök, helyi gondnok, tanárkar aláírása hitelesít: magunk bevallottuk, hogy ez alapítványt az anglikán egyház tette, úgy hogy annak kamatja illet minket: mi nem fordulhatunk újabb kérelmünkkel máshoz, mint az anglikán egyház hivatalos képviselőjéhez, a canterbury-i érsekhez, kinek levéltárában található az általunk intézett folyamodványok és egyéb okmányok.

Nem is illenék, sem kegyeletes dolog nem lenne per útján követelni ki, saját iratainkból cáfolnának meg. Közigazgatási út akkor vezetne célra, ha — mint a nagyenyedi collegiumnál volt az eset — saját pénzünk lett volna az angol bankban elhelyezve.

Intézzem tehát collegiumunk főhatósága — hiszen majdnem azon hivatalos állások ma is léteznek — és a tanárkar újabb *kérő levelet* az anglikán egyház főképviseelőjéhez, hogy a megváltozott körülményekre tekintettel — p. o. két annyi jövedelmet adna és így még hathatósabb segítséget nyujtana az alap — lenne kegyes a primás, az Evangyeliom Terjesztő Társaságnak véleménye meghallgatásával *megengedni* és *elrendelni*, hogy az angol bankból az alaptőkét* felvehessük.

A kérelmi út vezetett sikerre az alap megteremtésében, ugyanaz vezethet eredményre legvalószínűbben most is.

Debrecenben, 1899 július 28.

Balogh Ferenc,
a collegium levéltárnoka.

* A Propagatio társaság évkönyve szerint a „Debreceni collegium” neve alatt álló alapítvány *tőkéje jelenleg* 3050 font sterling 4 shilling 6 pence, azaz kerek számban 30,500 frt arany értékben, árfolyam számítása nélkül, és így körülbelül 36,600 frt osztr. értékben.

A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Őszi közgyűlésünket múlt hó 27-én T.-Ujlakon tartottuk Csernák István esperes és György Endre e. m. gondnok elnöklete alatt. A gyűlésnek egyik legnevezetesebb mozzanata volt mindjárt e. m. gondnok úr gyűlést megnyitó beszéde, melylyel egyháztársadalmi életünknek jelen állapotát és a jövőbe vetett magasztos remény-ségünket rajzolta. Felemlítette abban, hogy a lelkesi fizetéshez szükséges munkálatok immár befejeztettek, a konvent a szükségletet megállapította. Ott állunk, hogy a fizetés kiegészítése rövid időn ténynyé válik. Ezzel egy égő seb gyógyul be. Lelkészeinknek legalább a nyugodtabb megélhetés biztosított. Ez első segély után következnek a többiek. Legelőbb is szegény egyházközségeink felsegélése. Mi nem vagyunk oly kedvező anyagi helyzetben, mint más hittestvéreink. A mi egyházközségeink nyögnek a teher alatt. A lelkes és hivei közt a miatt támad legtöbbször a sűrlődés, mert a hivek nem képesek vagy nagy megerőltetéssel képesek belhivatalnokaikat fizetni. Most a konvent erre is kiterjesztette figyelmét. Az egyházközségek anyagi viszonyainak rendezését munkába vette. Szükségesnek tartja a párbér helyett, a személyi és vagyoni helyzet tekintetbevételével megállapítani az egyházi terhet. Reményli, hogy méltányosabb fizetésrendezéssel, domesztikai és egyéb segélyezésekkel elérjük azt, hogy az egyházi adózások miatt most napi renden levő panaszok, a lelkesek és hivek közt fennálló sűrlődések megszűnnek és akkor az egyház tulajdonképeni céljainak elérésére fordíthatja minden tevékenységét; nevezetesen a szegények felsegélésére, a betegek ápolására, egyszóval a krisztusi szeretet erősítésére és terjesztésére. Még most csak a lelkesi fizetések javítása körül tettek eredményes lépések s már is mutatkoznak jelei az egyházi benső élet felébredésének. Meglátszott ez a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság debreceni nagy gyűlésén. Örömmel üdvözl; az egyházmegyei közgyűlést és a tanácskozást megnyitja.

Tagok igazolása után a szavazatbontó bizottság jegyzőkönyve olvastatott, mely szerint dr. Tóth Jenő eddigi világi jegyző tanácsbíróvá választatott. A jegyzőségre a szavazás elrendeltetett.

Majd az esperesi jelentésből értettük meg, hogy egyházainkban a vallásosság elég buzgó. Nincsenek itt se szocialisták, se nazarénusok, se felekezetenküliek, sőt még istenitisztelet kerülök és úrvacsorával nem élök sem jelentettek be. Az istenitiszteletek látogatottak. Vasárnap és ünnepnapokon reggel predikáció, délután biblia- vagy kátémagyarázat tartatik. Hétköznapokon is a legtöbb helyen megtartják a templomi könyörgéseket. Az úrvacsorával élök száma, különösen a kisebb egyházakban, megkétszerezi a hivek számát. Az új házaspárok mindenütt felveszik az egyház áldását. A vegyes házasságoknál nem történt eligérés, de négy esetben javunkra történt ígérlet. A szülötteket mindenütt megkereszteltetik, a temetéseknel az egyházi szertartást sehohsem mellözik. Kitért tölünk 3, áttért hozzánk 5. Templomi botrányt, hitfelekezeti sérelmet nem jelentettek. Megemlíti az esperesi jelentés a nagybocskói egyház emlékezetes ünnepélyét, melyen is ez egyháznak átadatott az az úrasztali kehely és tányér, melyet Hegyi Mihályné úrnő, debreceni lakos, ajándékozott annak és a halmi-i templom felavatási ünnepélyt, mikor is távol vidékekröl számos hívünk sereglett vallásos érzéssel az istenitiszteletre. Kegyes adományok és a hivek egyházi célra vállalt munkájokból befolyt összeg 2100 frtot tesz.

Építkezésekre 5733 frt 46 kr fordított. 9 iskolánkban a tanítás jeles, 21-ben jó, 9-ben elégséges és egyben elégtelen. Született egyházmegyénkben fi 406, nő 384, összesen 790. Meghalt 389 fi, 375 nő, összesen 764. Iskolaköteles 6—12 évig fi 1403, nő 1277, összesen 2680. Ebből iskolába jár fi 1305, nő 1161, összesen 2466. 13—15 évig fi 491, nő 437, összesen 928. Ebből iskolába jár fi 270, nő 235, összesen 505. Lelkek száma 19,746.

A behivatalnoki állások betöltéséről szóló esperesi jelentésből látjuk, hogy a szükség kényszere miatt több iskolába másod-, harmadéves képezdszettek kellett alkalmazni.

Az egyházlátogató küldöttségek jegyzőkönyveiből mintegy 16 ügyet tárgyalt a közgyűlés. Egy-két egyházban a gondnoki és magtári számadás nem volt készen, miért az egyházmegyei közgyűlés a mulasztókat 5 frt rendbirsággal sújtotta. A magtárak pusztulófélben vannak oly helyeken, hol a kamatok behajtása körül kellő szigorúsággal nem jártak el. A kamatok felülhaladták a tőkéket, az adósok elköltöztek, elhaltak, vagy elszegényedtek, a követelést nincs kitől bevenni. Némely egyházunk az állami adó terhe alatt nyög, maguk erejétől nem képesek fizetni; ezeken állandó segélyezéssel az egyházmegye segít.

Két indítvány tétetett. Egyik az egyházközségi gondnoki számadások mintájának megállapítására, másik a lelkészi fizetések kiegészítésére vonatkozott. Mindkettőt elfogadta közgyűlésünk. Az utóbbi szerint felkérjük a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlést, hogy felirattal keresse meg a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi minisztériumot a lelkészi fizetések kiegészítéséhez szükséges összegek kiutalványozására.

Egyházkerületre képviselőül megválasztottak papi részről Biró Lajos, világiak közül dr. Tóth Jenő tanácsbírák.

Elnöklő gondnok indítványára kimondta közgyűlésünk, hogy a szigeti tápintézet javára évenként segélyek gyűjtetnek a kebelbeli egyházközségekben. A módokat megállapítására egy küldöttség neveztetett ki.

Kellemetlen s nyugtalanító tárgya volt gyűlésünknek esperes úrnak Koroknay István nevetlenfalui lelkész ellen beadott panasza, mely szerint őt Koroknay, amiért tőle valami segélyt visszatartott, a járásbíró előtt beperelte. Közgyűlésünk esperes úr eljárását helyeselte s a méltatlan bántalmazással szemben iránta bizalmát fejezte ki.

Örvendetes tudomásul vétetett a nagyméltóságu pénzügyminiszter úr leirata, mely szerint a máramarosi egyházak 1900. január elsőtől a sosalapítvány áldásaiban részesülni fognak. György Endre gondnok úrnak ez ügyben tett sikerre vezető sok fáradozásáért a közgyűlés hálás köszönetét nyilvánította.

Fancsikának abbeli kérése, mely szerint a lelkészi hivatal ott a jövő április 24-én töltesse be s addig járandó lelkészi fizetés az egyház felgyűlt adójának törlesztésére fordítsassék, kivételesen s a helyzet kényszeréből kifolyólag megadatott.

Több kevésbé közérdekű ügyek letárgyalása után végül a nagyszámu segélykérvények vétettek elő s kivétel nélkül a kerületi közgyűléshez küldettek.

A jövő tavaszi közgyűlés Téesön fog megtartatni.

Biki Ferenc,
főjegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

Psychologiai tankönyv nevelők számára.

VIII.

Ezekben kísérlettük meg számot adni a tartalmáról és fölfogásáról ennek a gazdag könyvnek, mely a szellemi erők lehető legmagasabb fokú kifejtésének áll szolgálatában.

Tudjuk, hogy ismertetésünk csupán halavány és hézagos képet nyújt az eredetiről általában is, de élesen érezzük ezt a körülményt, ha azon részre gondolunk a műnek, a melyek a szellemi képességek kísérleti tanulmányozásáról adnak számot. Midőn az eredményeket akartuk elmondani, az eszközökkel foglalkozni nem volt elég alkalmunk.

A kísérlet immár meglehetősen otthonos a lélektanok paedagogiai részében is. Az emlékezet, a képzelet, gondolkodás, ítélőképesség ereje, egyiknek vagy másiknak munkabírása, frissesége vagy fáradása, fölébredése vagy kimerülése épügy tapasztalati úton vizsgálható, mint akár a különböző anyagok sűrűsége vagy súlya. A biztosság ugyan, mint várható is, jóval-jóval kevesebb még e bonyolult kísérletekben, mint a természetben vagy vegytan egyszerű eseteinél, de hogy egyáltalán van némi megbízhatóság bennük, már az maga figyelmet érdemlő, sőt fontos dolog.

Egyébiránt Sully szóbanforgó könyve magukkal a kísérletekkel igen keveset foglalkozik, a mint ez ily általános célú munkánál természetes is; inkább a mű zselémében jelennek azok meg előttünk. Az a sajátos realitás, a mely megjegyzéseit mindenkor jellemzi, világosan mutat vissza támasztékaira, a kézzelfogható érvekre.

... De nem tudjuk lezárni eme józan könyvről szóló ismertetésünket a nélkül, hogy hangot ne adjunk némely kétségnek vagy aggálynak, a mely az itt tárgyalt kérdésekkel különben csupán közvetve függ össze.

Hogy midőn mindent elkövetünk az elme lehető legtökéletesebb kimivelésére, vajjon nem tesszük-e ugyanazt, mint a mesebeli ember, a ki talált brilliansának addig-addig ad szebb meg szebb alakot, több meg több szabályos lapot addig-addig esiszogat reá, míg végre csak morzsája marad kezében az eredeti hatalmas könek?

Hogy vajjon nem vétjük-e el szemünk elől a mindig emlegetett physiologiai utat akkor, mikor a szellemi tehetségeket a maximalis munkavégzésre igyekszünk képesíteni, a nélkül, hogy az izom-functióknál is erre törekednénk?

Mert sok valószínűség látszik abban az állásban, hogy a szellemi folyamatoknak bár mily óvatos és gondos, de nagymérvű ápolása a testiek elesenevészedését idézi elő, épenúgy, mint a testiek nagyarányú fejlesztését mindenkor megsínylik az elmei tényezők. A tudósok nem vasgyúrók és viszont.

S midőn elismeréssel hajlunk meg amaz új tudomány, a gyermek-lélektan előtt, azt szeretnők még ha megmondaná: vajjon nem fog-e ez a mai nap divó és domináló szellemi verseny maguknak a legjobban kiművelt egyéneknek és fajoknak degenerálására vezetni? vajjon nem lehet-e már is észre venni, hogy a lelki erők kiképzésével ugyanazon a csapáson haladunk, a melyen az általános fegyverkezéssel? vajjon nem lehet-e már is észlelni, hogy az újabb legtehetségesebb elem nem a leműveltebbek utódaiból kerül? . . .

Nekünk valóban úgy tűnik föl, hogy a mióta az emberiség a tudományos nevelés csodálatosan nagyszerű hatását az elmére fölismerte, azóta mindinkább fokozódó gondatlansággal dobja magát annak karjaiba, nem is gondolva jószerint arra, hogy ez az ölelés őt elsorvasztja.

... Sully könyve az egészséges, a józan utat keresi a nevelésben. Mindig gondja van arra, hogy a kérdéses elmei folyamat a szervezetnek ne okozzon pozitív kárt. A miből kitűnik, hogy a mai egyetemes, jobb felfogásnak az alapján áll. De két irányban hagy fölön nyílt kérdéseket: 1. Ez a trainingje az idegrendszernek negatív kárral, esetleges tartaléktökéik fölemésztésével nem jár-e? 2. Az izomrendszer annyira mellékes-e az emberi test berendezésében, hogy csupán a tornatanárookra kell bízunk, ám lássák, mire jutnak vele?

Dr. Pallagi Gyula.

(Vége.)

IRODALOM.

Vaday József nagyváradi községi iskolai igazgató, ismert nevű paedagogus és népiskolai tanügyi író, legközelebb a következő jelentős munkát írta és adta ki: „Az erkölcsi nevelés gyakorlati vezérkönyve”. Bolti ára 1 korona. Kapható a szerzőnél Nagyváradon. Terjedelme 151 oldal. — Szerző e munkájában nem azt célozza, hogy az erkölcsi neveléssel foglalkozó elméleti művek száma egygyel szaporodjék, hanem inkább arra törekszik, hogy sok fáradsággal, jó ízléssel, kellő tapintattal és gyakorlott képességgel egybegyűjtött élő minták felmutatása révén lerakja a gyakorlati utvonal jelző köveit s ez által alakot és anyagot szolgáltatson az ember erkölcsi és hazafias neveléséhez. Már ez a szempont magában véve is kiváló méltányolást, figyelmet és elismerést érdemel, főleg ha tudjuk, látjuk és tapasztaljuk, miként az embernevelés első fokán, nevezetesen a családban épen úgy, mint az iskolai pályán mindenütt, a soknemű ismeret, elmélet, oktatás, testi fejlesztés és értelmi képzés mellett és mögött, mily számtalan tulzással, egyoldalúsággal, céltévesztett kísérletezésekkel találkozunk, a mi mind az erkölcsi nevelés terén bosszulja meg magát. Nem hangsúlyozhatjuk tehát eléggé a gyermekek, ifjak és hajadonok erkölcsi nevelésének szükségességét, mert valóban nemcsak minden országnak, társadalomnak támasza, de az egyes családoknak is sava a tiszta erkölcs. Am arra a netalán felmerülhet ellenvetésre, hogy hova illeszse be a tanító az erkölcsi képzés munkáját, igen találóan megfelel a szerző, midőn azt mondja, hogy ezt a tanító ne a tanítandó tárgyak közé sorozza, hanem az iskolai nevelés anyagának tekintse. Azok a példák és a hozzájuk fűződő fejtegetések, tanulságok, melyek e könyvben foglaltatnak, nemesítőleg, edzőleg, áldásosan fognak hatni a családi, polgári és általános emberi erények megősmertetésére s a tetterős akarat fölkeltségére nézve. Vannak e könyvben összegyűjtve oly részletek a hazai történelemből, kiváló elődeink életéből, s általában a jellemképzéssel kapcsolatos vonatkozású körökből, a mely részleteket a szülők, a felnőttek, a nevelők magok sem olvashatnak meg hatottság, okulás és haszon nélkül. Mind kalauznak, mind olvasmányoknak jól beválik s a hol talán nem értenénk is egyet a szerző szándokával, ott is eszméltetőleg, termékenyítőleg hat ránk az illető olvasmány. Egy-egy alak, a melyet pár jellemző vonással élénk rajzol a szerző, szinte megelevenül szemünk láttára. Az előadás hangja egyszerű, tiszta, közvetlen. Szép lelkületről tanús-

odik a VII. szakasz, a mely nélkül a könyv csakugyan befejezetlen maradt volna. Az érdemes szerzőt szívesen üdvözlöm s munkáját kartársainak, a tanítóknak, nevelőknek s szülőknek figyelmébe ajánlom. E. J.

A socialismus erkölcsi alapja címen B.-Gyarmaton *dr. Tirtsch Gergely*, a dunáninneni ág. hitv. ev. kerület püspöki titkárától jelent meg egy kisebb munka, a mely már tárgyánál fogva általános érdekű. A szerző nem találhatott volna korszerűbb kérdést, mert a socialismus az egész társadalmat érdekli. A munka egyik előnye, hogy a főbb socialista írók rendszereit tárja az olvasó elé, a mi eddig magyar nyelven még sehol sem jelent meg s másik előnye, hogy keresztyén philosophiai álláspontból ítéli meg a socialisták követeléseit és követeléseiknek erkölcsi értékét. Látszik, hogy a mű szorgalmas kutatás és ügybuzgó fáradozás eredménye. Nem népies iratot akar a szerző közrebocsátani, hanem a gondolkozó emberekhez fordul munkájával, kik örömmel fogják azt olvasni. Az első három részben a francia, angol és német socialista írók rendszereivel foglalkozik az erkölcsi szempont folytonos kidomborításával s Fourier-től kezdve Lassalle-ig minden nevesebb író felől. Érdekes a negyedik rész, a hol a szerző a socialismus erkölcsi lényegét fejtegeti és követeléseit pontról-pontra cáfolja. Ép úgy megragadja a figyelmet az egyházak és a socialismus közti viszony feltüntetése, állásfoglalása, a melyből kitűnik, hogy ő a keresztyén individualismus hirdetője. Ilyen álláspontból a socialismus magyar nyelven még nem volt ismertetve és ebben a tekintetben hézagpótlónak nevezhető. Ajánljuk olvasóinknak ezen kis munkát, mely a balassagyarmati könyvnyomda részvénytársaságnál szerezhető meg. Ára 1 korona.

Megjelentek s lapunknak beküldettek: 1. *Gyakorlati helyesírás* részletes helyesírási szótárral. A magyar tud. akad. által elfogadott elvek alapján iskolai és magánhasználatra összeállította *Zombory Dániel*. Ára 20 kr. Kapható szerzőnél Nagy-Körösön és Bazsó Lajos könyvkereskedésében ugyanott. Szorgalommal összeállított füzet. Ajánljuk. — 2. *Esperesi évi jelentés* a f.-szabolcsi ev. ref. egyh. megye vallás-erkölcsi és anyagi állapotáról az 1898. évről. Összeállította *Görömbei Péter* esperes. A kiválóan buzgó és lelkes esperesnek ezen jelentését nem tudjuk eléggé olvasásra és elmélkedésre ajánlani. Az egész jelentésből kitűnik, a mit különben mindnyájan tudunk, hogy mily éber gonddal örködik Görömbei egyházmegyéjének szellemi és anyagi állapota felett. Igazi apostoli szent tűz hevíti s kívánjuk, hogy hevítse is minél tovább! Jelentésének végére egyházmegyéje állapotáról lelkiismeretesen összegyűjtött és tanulságos számszerű adatokat csatolt. — 3. *A Prot. Orsz. Arvaegylet választmányának 40-ik évi jelentése* az 1898. évi működéséről. Budapest 1899. 8-r. 56 l. A füzetben sok tudnivaló, érdekes élog van az arvaegylet működéséről és az orsz. prot. árvaház, ezen egyetlen nagyobb szabású human-intézményünk állapotáról.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** Főtiszteletű *Kiss Aron* püspök úr az őszi egyházkerületi közgyűlésre következő meghívást intézte egyházkerületünk espereseihez: „Elnökötársam ő méltóságával egyetértve egyházkerületünk ez évi második közgyűlését folyó év november hó 14-én

délelőtt 9 órára összehívom. A közgyűlést megelőző napon, azaz nov. 13-án d. e. 9 órakor a főiskola kistanácsstermében a közalapi és rendes államsegély; továbbá a csapások által sújtottak segélyezésére felretett alap rendezése, valamint a fizetéslevelek, adás-vételi ügyek felett fog tanácskozni az esperi kar. Midőn a jelzett napra kitűzött közgyűlésünkre a nagytiszteletű esperes urakat s általuk az egyházmegyék képviselőit meghívom, nem mulaszthatom el kérni az illetékeseket, hogy jelentéseiket mihamarább, a felebbezett ügyeket pedig legkésőbb **november 5-ig** hozzám betérjeszteni szíveskedjenek. A közgyűlés fontos tárgyai lesznek az évi jelentésken kívül az egyházi teherviselés tárgyában készített kimutatás és ennek alapján az egyházak tökesegély sorrendjének megállapítása. Főiskolánk igazgató tanácsának jelentése alapján — esetleg már most — az államsegély igénybe vétele feletti határozat stb. stb. Teljes tisztelettel vagyok. Debrecen, 1899 okt. 2. **Kiss Aron**, püspök.

— **Apró hírek. Az érendrédi** egyház **Csutoros Albert** debreceni s. lelkészt választotta lelkészévé, — **Püspökladány** pedig Eröss Lajos távozásával megüresedett lelkészi állomását **Kiss Ferenc** földesi lelkészszel töltötte be. Ugyanesak Püspökladány községi képviselő-testülete **Eröss Lajost**, lapunk társszerkesztőjét diszpolgárává választotta s az erről kiállított oklevelet neki múlt hó 30. küldöttségileg nyújtotta át. — **A Magyar Prot. Irod. Társaság Károlyi-alapja** javára a debreceni nagygyűlés alkalmával rendezett hangverseny bevétele volt a felülfizetésekkel együtt (Hegedüs miniszter egymaga 40 koronát fizetett felül) 684 kor. 40 fillér, kiadása 334 kor. 10 fill. Maradt az alap javára tiszta jövedelmül 350 kor. 30 fillér. — **As okt. 6.** aradi gyásznapi ötvenedik évfordulóján főiskolánk akadémiai ifjúsága az énekhar és városi dalárda közreműködésével előbb a főiskola udvarán, majd a városháza előtti téren, szépen sikerült kegyeletes emlékünnepelet rendezett, melynek kiemelkedő mozzanatait **Kun Béla és Boross Lajos** jhk emlékbeszédei s **Szombathy István** th. és **Rucz Lajos** jh. alkalmi ódának elszavalása képezték.

— **Erzsébet királyné ösztöndíj-alapítvány.** E címen Vetéssy Béla rendőrkapitányi fogalmazó úr, mint gyűjtésének eredményét, 106 koronát fizetett le Márk Endre egyházkerületi s főiskolai ügyész kezéhez, ki ez alapítványt, voltaképen az ő fáradhatlan buzgalmanak eredményét, a gyűjtés befejezéséig is takarékpénztárilag kezel. Midőn a fentebbi összeget hálás köszönettel nyugtatjuk, a nemes célú alapítványt, mely főiskolánk szegénysorsú jelesebb növendékeit felekezeti különbség nélkül segélyezni lesz hivatva, — ismételten, melegen ajánljuk lapunk olvasóinak szíves figyelmébe.

— **A debreceni tanári kör** az új iskolai évben szept. 30-án tartotta első ülését a főiskola kistanácsstermében. Dóczy Imre elnök megnyitó beszédében sikert kíván a kör működéséhez, melynek a tanügyi kérdések figyelemmel kísérése és a tanári társadalom összetartozásának erősítése a célja. Sinka Sándor indítványára a kör melegen üdvözlő elnökét abból az alkalomból, hogy az országos tanáregyesület tiszteletbeli tagjává választatott. Majd a tiszti kar választatott meg: elnökül Dóczy Imre, alelnökül Várady Károly, a piarista gymnasium igazgatója, titkárul dr. Kardos Albert főreáliskolai tanár és pénztárnokul Harmath Gergely főreáliskolai tanár. Felolvasást Kardos Albert tartott ezzel a címmel: „Felekezeti tanár, állami tanár.” Vákolva azt az örvedetes haladást, a mely a felekezeti tanárok anyagi ellátásában az 1883-iki XXX. t.-c. életbelépte óta tapasztalható, s összehasonlítván a felekezeti és állami tanár

mai ellátását, arra az eredményre jut, hogy ma már a felekezeti, különösen az államsegélyes protestáns iskolák tanárai jobban vannak javadalmazva, mint az állami tanárok, mivel az államsegélyes gymnasiumokban a rendszerint 3 fizetési fokozat (u. m. 1200, 1400 és 1600 frtos) között egyenlően oszlik meg a tanárok létszáma, míg az állami tanároknak csak egy harmadrésze jut a VIII-ik (1400, 1600 és 1800 frtos) fizetési osztályba, holott 1893-ban Csáky gr. miniszter ígéretet tett, hogy a létszám fele fog a VIII. fizetési osztályba soroztatni. Azonkívül a felekezeti tanárok nyugdíj tekintetében is liberalisabb és kedvezőbb elbánásban részesülnek mint az államiak. A felolvasásra Sinka Sándor, Dóczy Imre és Karai Sándor tettek helyreigazító észrevételeket. Konstatálták, hogy lehetnek egyes intézetek, mint a nagyenyedi vagy a hódmező-vásárhelyi, a hol ez idő szerint tényleg jobb a tanárok ellátása, mint az államnál, de a tétel olyan általánosságban, a mint az előadó felállította, nem állhat meg. Először is az 1893. évi IV. t.-c., ha az oly értelemben végrehajthatnák, a mint azt Csáky miniszter kilátásba helyezte (a mikor az állami tanárok $\frac{1}{4}$ -e 1200, $\frac{1}{4}$ -e 1300, $\frac{1}{6}$ -a 1400, $\frac{1}{6}$ -a 1600 és $\frac{1}{6}$ -a 1800 frtos fokozatba jutna), átlagos számítás szerint kedvezőbb javadalmazást biztosít, mint az államsegélyes intézetek szerződéseiben megállapított és egyenlően megosztandó három fizetési fokozat. Mert amott a középszám 1450, itt pedig 1400. Igaz, hogy az 1893. évi törvény még nincs végrehajtva egészen, s a mennyiben végre van hajtva, a vidéki tanárookra nézve méltánytalanul van végrehajtva. Amde az államsegélyes prot. gymnasiumokban sincsenek még életbe léptetve a szerződéses fokozatok. Így a tiszántúli ref. egyházkerület gymnasiumai közül csak az egy Hódmező-Vásárhely az, hol a fizetések teljes kiegyezése már megtörtént. Ép így nem tartható az előadó azon állítása sem, hogy a nyugdíj tekintetében kedvezőbb intézkedések volnának a felekezeti tanárookra nézve, a kik tudva evőleg rendszeres évi díjjal is meg vannak terhelve s a kiknek alapfizetéséből sok esetben bizonyos rész lakbér címen leszámittatik. Mindegyik felszólaló elismerte azonban nemcsak az 1893. évi fizetési törvénynek a tanárookra nézve kedvezőtlen és elégtelen voltát, mert hiszen Ausztriát nem is említve, Horvátországban, Boszniában és Romániában is jobb a középiskolai tanárok javadalmazása, mint a magyar államban, a hol csupán a kereskedelmi iskolák járnak elől a 200 frtos korpótlékaikkal, hanem azt is, hogy ennek a kedvezőtlen törvénynek a végrehajtása tekintetében is sok kívánni valója van az állami tanárságnak. Éppen ezért a kör elhatározta, hogy felkéri az orsz. tanáregyesület központi igazgatóságát, hogy lépjen sorompóba az állami tanárok ezen jogos kívánalmi megvalósítása mellett.

— **Szépművészeti muzeum.** Nagy hiányát érezzük minden tekintetben, hogy főiskolánkban nincsen egy szépművészeti muzeum. Egyes értékes tárgyak vannak e nemből főleg a könyvtárban, melyek abból ki is rinak és követelik a nekik megfelelő muzeumot. De követeli azt a kor fejlett izlése és mindenk fölött a paedagogia. E bajon akarnak segíteni kollégiumunk azon egykori nemeskeblű növendékei, a kik a nyáron az érettségi után tíz éves találkozóra összegyűlvén volt tanáruk **Sinka Sándor**, főgymn. igazgató lelkes felszólalására és kezdeményezésére a szépművészeti muzeum alapjára 114 frt 50 kr. ajánlottak fel. Ebből befolyt már 84 frt 50 kr. ígéretben van még 30 frt. Ugyanezen hálás növendékei kollégiumunknak az alapot még gyarapítani szándékoznak. Az ajánlatokat és nemescélu törekvést

a főgymn. tanári testülete e hó 28-án tartott gyűlésében köszönettel vette tudomásul, a mikor a szépművészeti muzeum alapját még újabb 50 frttal gazdagítani is módjában állott. Ugyanis *Orosz István*, tanítóképző-intézeti tanár hálás szíve sugallatából 50 frtot adott a tanári kar által meghatározandó célra abból az alkalomból, hogy fia, a kít 8 évig megérdemelt jótéteményekkel is ellátva növelte a főgymnasium, a mult év végén sikeres érettségi vizsgálatot tett. E szép eseménykedet önmagában hordja jutalmát és dicséretét.

— **A protestáns jogakadémiák érdekében** nagyarányú és lelkes mozgalom indult meg a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület f. évi őszi közgyűlésén. A Wlassics-féle jogi szakoktatási reform-tervezetnek az az intézkedése ugyanis, hogy jövőben vizsgáló bizottságok csak királyi táblai székhelyeken lévő jogakadémiákon lesznek, megsemmisüléssel fenyegeti négy prot. jogakadémiánkat. A konvent ugyan az egyes akadémiák meghallgatásával felterjesztéssel élt a miniszteri tervezet ezen intézkedése ellen, de mivel a budapesti egyetem jogi fakultása nagyon is szűk látkörre valló véleményében a tervezetnek azon részei ellen is állást foglalt, a melyek akadémiáink fejlődésére nézve kedvezőek: úgy látszik, hogy a miniszter már most, a konvent kívánalmainak mellőzésével, az eredeti tervezetet szándékozik a törvényhozás elé terjeszteni. Fejes István főiskolai aligondnok hívta fel a kerületi közgyűlés figyelmét a javaslatnak a prot. jogakadémiák ellen irányuló célzatára, mire Miklós Ödön, br. Vay Béla főigondnok, Komjáthy Béla, Radácsy György, Kún Bertalan és dr. Zsindely István lelkes beszédekben keltek a prot. jogakadémiák, különösen a sárospatakinak védelmére. A közgyűlés abban állapodott meg, hogy a közoktatásügyi miniszterhez és az országgyűlési pártok elnökségeihez Kún Bertalan püspök és br. Vay Béla főigondnok vezetése alatt küldöttség fog menni, melynek tagjaiul felkérettek Fejes István és Dókus Gyula főisk. aligondnokok, Bernáth Elemér, Meczner Béla, Ragályi Béla, Farkas Abraham, Meczner József, br. Vay Elemér, Komjáthy Béla, Lakatos Miklós egyházmegyei gondnokok, Dókus Ernő, Miklós Ödön, Sturman György, Bernáth Béla, Fáy István országgyűlési képviselők, Léway József, gr. Lónyay Gábor, gr. Vay Tihamér egyházmegyei tanácsbírók, Révész Kálmán esperes, Kérészy Barna, Radácsy György egyházkerületi tanácsbírók, dr. Ballagi Géza jogtanár és dr. Zsindely István akad. igazgató.

— **Dóczy Imrét**, a tiszántúli ev. ref. középiskolák felügyelőjét az országos középiskolai tanáregyesület f. évi közgyűlésén tiszteletbeli tagjává választotta. Ez a legnagyobb kitüntetés, a melyet a kartársak elismerése a tanításügy munkásának nyújthat. De a legbecesebb is, mert az ország tanársága nemcsak a legilletékesebb, hanem egyszersmind a legelfogulatlanabb mérlegelője is a tanügy terén szerzett érdemeknek. És Dóczy Imre erre a nagy és becses kitüntetésre bőven rászolgált úgy a református, mint az országos tanügy körül tett szolgálataival. Felekezeti tanügyünknek tett szolgálatai eléggé ismeretesek s ref. tanári társadalmunk és hivatalos tanügyi körünk részéről kellő méltánylásban részesülnek. De az ő működése és hatása e szűkebb körön kívül kiterjedt az országos tanügyre is. Mint kiváló tankönyv- és tanügyi író, mint az országos közoktatásügyi tanács tagja, mint az országos tanáregyesület debreceni körének elnöke s magának az egyesületnek is egyik vezérférfia, ott van mindenütt, a hol a leghivatottabbak hazai középoktatásunk előbbvitelén munkálkodnak. Mi őszintén örvendünk ennek a kitüntetésnek, nemcsak azért, mert egy közülünk való férfit igaz érdemeinek

szélesebb körben való méltánylását jólesik látnunk, hanem azért is, mert e kitüntetést újabb zálogául tekinthetjük annak, hogy Dóczy Imre nagy tudásával, tiszta látásával és lankadatlan buzgalmával még igen sok és nagy szolgálatot fog tenni nemzeti közművelődésünk ügyének. Adjon az Isten neki ehhez erőt és egészséget.

— **Res catholicae. Hetey Sámuel** pécsi róm. kath. püspök, ki a pécsi jogakadémia korszerű fejlesztésére a sajátjából már elébb százezer forintot ajánlott fel, mint a „Magyar Állam“ írja, mult hó 23-án megjelent pásztorlevele élén lendületes latin szózatban buzdítólag s lelkesítően szól egyházmegyéje papságához a *katholikus egyetemről*. Heteynek a pécsi püspöki széken 50 esztendővel ezelőtt *Négyessi báró Szepessy Ignác* volt az előde. Ez — a mint az tudva van — a Nagy Lajos király idejében valaha virágzott, de a törökök dúlásai következtében elpusztult pécsi akadémiát roppant áldozatok árán hamvaiból, legalább lyceum alakjában, új életre keltette. Ha utódában is van valami a Szepessy lelkéből, — akkor biztosra vehetjük, hogy a katolikus egyetem eszméje nemsokára testet ölt; hiszen, a mint tudjuk, ugyanezre a célra a napokban elhunyt *Susztér Konstantin* váci püspök is százezer forintot hagyományozott. És mi csak örülni tudunk annak, ha hazánkban a tudomány csarnokai szaporódnak. De ugyanakkor sóhajtvá tekintünk szét magunk körül is. Hát annak a sokat emlegetett református egyetemnek a napja mikor jó el!? Hajdan mi vezettünk e magyar hazában s ezután már csak *veszettelni* fogunk!??? Vagy annak a hagyományos protestáns áldozatkésztségnek a forrása végkép kiapadtak volna? Alig hisszük. *Ritók Zsigmond* lapunk hasábjain csak a napokban mutatta ki, hogy ezek a források ma is buzognak. Csatornákról, alkalmas s helyes irányban vezetett akcióról kell tehát gondoskodni, s akkor meglesz az a református egyetem is. „Audendum est; fortes adjuvat ipse Deus.“

— **Halálozás.** Mély részvétellel olvastuk az alábbi gyászjelentést, a mely *Tatár János* szeghalmi lelkész, egyházmegyei tanácsbíró s évek hosszú során át egyházker. képviselő elhunytáról értesít bennünket: „Tatár Zoltán és neje Kelemen Mariska, Zoltán és Géza gyermekeikkel, Irén és férje Szigeti Elek, Emma, Berta, Elek, Jenő, Vilma, Margit és Mária, gyermekeikkel; Emma és férje Balla Árpád, Emma Lajos, Ilona, Erzsike, Árpád, Zoltán, Nelli gyermekeikkel; Vilma, János, Kornélia és férje Godán Sándor, László és Géza gyermekeikkel; Béla — bánatos szívvel tudatják a felejtetlen jó édes apa, illetőleg nagyapának *Tatár János* szeghalmi ev. ref. lelkész, s egyházmegyei tanácsbírónak tevékeny élete 75-ik, lelkipásztorokodása 46-ik évében hosszas szenvedés után folyó október hó 3-án reggel 9 órakor történt gyászos elhunytát. A boldogult hült tetemei október hó 5-én délelőtt 10 órakor fognak a helybeli epreskerti temetőben öröknyugalomra letétni. Szeghalom, 1899 október 3.“ A halálesetről különben a szeghalmi egyháztanács is kegyeletes hangú gyászjelentést bocsátott ki. Az áldásos tevékenységű buzgó lelkipásztor, az igaz ember, a szeretetre méltó nyájas aggastyán ravatala mellett, ki véglegelhetéig ifjonti hévvel s nemes idealizmussal forgolódott egyházi közéletünk mezején, mi is meghatóttan s őszinte kegyelettel állunk meg, s reméljük, hogy nekrológját, közvetlen kartársai valamelyikének hivatott tollából mielőbb közölhetjük. Béke hamvaira. Áldás emlékére.

— **A hátralékok beküldését és az előfizetéseket megújítását ismételten kérjük.**

x **Első Leánykiházasítási Egylet m. sz.** Folyó évi szeptember hóban 1172 jutalékrész irattatott be és nászjutalékok fejében 24,598 frt 86 kr fizettetett ki. 1899. jan. 1-től szeptember 30-ig beírt összes jutalékrészek száma 10,374 és a kiírt jutalékok összege 184,951 frt 71 kr. Debrecen és Hajdumegye vezérképviselője **Baum Miksa** Miklós-utca 11. szám.

TARTALOM-JEGYZEK: Alapítsuk meg a lelkesi nyugdíjintézetet. Lévai Mihály — Tárca: A szabadakaratról. Csiky Lajos. — Közéletünk: Az angol alapítvány története. Balogh Ferenc. — A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. Biki Ferenc. — Könyvismertetés: Psychologiai tankönyv nevelők számára. Dr. Pallagi Gyula. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat énekvezéri állásra.

A **hajdu-bössörményi** ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy önálló **énekvezéri** állásra. Fizetése 550 frt készpénz és 120 frt lakbér egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve. Kötelessége — temetések nélkül — az orgonistai teendők végzése mindennap délelőtt és délután, elemi fi- és leányiskolák V. és VI-ik osztályaiban s a felállítandó felső leány vagy polgári iskolában az ének tanítás minden külön díjazás nélkül. Pályázók közül egyháztanács szabad rendelkezés szerint fog többeket felhívni a próbaéneklésre és orgonázásra, s a próbára meghívottak uti költséget nyernek. Pályázati határidő **október 12.** Állás elfoglalandó november 1. Felszerelt kérvények alólirotthoz adandók.

H.-Bössörmény, 1899. szept. 27.

Szolnoky Gerzson,
lelkész, h. elnök.

2-2

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczen, Széchenyi-utca 34. sz.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona és harmonium

építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb árban, a legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása esekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szives pártfogását kérve becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

müorgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ajánlja az országos vásárt látogató Nagy-tiszteletű uraknak dúsan felszerelt raktárát.

Pontos czimemre figyelni fessék.